

LANGAR OTA ZIYORATGOHI: QAMASHI TUMANIDAGI TARIXIY-MADANIY MEROS***Sobirov Firdavs Anvar o'g'li****Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti**Tarix mutaxassisligi 2-kurs magistranti***Annotatsiya.**

Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatining Qamashi tumanida joylashgan Langar ota maqbarasi va ziyoratgohi tarixiy, diniy va madaniy jihatdan o'rganiladi. Ziyoratgohning me'moriy xususiyatlari, diniy ahamiyati, Katta Langar Qur'onining ahamiyati hamda tasavvufiy maktabdagi o'rni ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Maqolada Chiroqchi tumanidagi Langar ota ziyoratgohi bilan qisqacha solishtirish ham keltirilib, ularning o'zaro farqlari va umumiy jihatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Langar ota, Qamashi tumani, Katta Langar Qur'oni, maqbara, tasavvuf, me'morchilik, madaniy meros, Chiroqchi tumani.

Annotation.

This article examines the historical, religious, and cultural significance of the Langar Ota shrine and mausoleum located in the Qamashi district of Qashqadaryo. The study includes architectural features, spiritual value, the importance of the Katta Langar Quran manuscript, and its role in the Sufi tradition. A brief comparison with the Langar Ota shrine in Chiroqchi is also presented.

Keywords.: Langar Ota, Qamashi district, Katta Langar Quran, mausoleum, Sufism, architecture, cultural heritage, Chiroqchi district.

O'zbekiston hududida joylashgan muqaddas ziyoratgohlar xalqimiz tarixida, ma'naviy hayotida va madaniyatida muhim o'rin egallaydi. Bu joylar avlodlar xotirasida chuqur iz qoldirgan, ular orqali diniy e'tiqodlar, milliy qadriyatlar va tarixiy ong shakllanib kelgan. O'zbekistonning qadimiy ziyoratgohlari orasida "Langar" nomi bilan tanilgan bir necha muqaddas maskanlar mavjud. Ulardan eng mashhurlari Qamashi va Chiroqchi tumanlarida joylashgan. Ular tarixiy jihatdan bir-biriga bog'liq bo'lsa-da, har birining o'ziga xos diniy, me'moriy va madaniy o'rni mavjud. Ularning paydo bo'lishi, xalq orasidagi mavqei, me'moriy tuzilmasi va zamonaviy holati o'ziga xos tadqiqot obyektidir.

Langar ota maqbarasi Qamashi tumanining Ko'kbuloq mahallasida, Katta Langar qishlog'ida joylashgan. XV asrda bunyod etilgan ushbu ziyoratgoh Shayx Abulhasan Ishqiy va uning nasl-nasabiga mansub shayxlar dafn etilgan muqaddas joy hisoblanadi va tarkibida Langarota masjidi ham bo'lib, maqbara masjiddan teparoqda qurilgan. Xo'ja Ahmad Yassaviy maqbarasiga o'xshash ushbu maqbara pishiq

g'ishtdan qurilgan, eshik va derazalari jimjimador naqshlar bilan ziynatlangan. "Langar" atamasi mozor, karvonsaroy, ziyoratgoh degan ma'nolarni bildiradi. Ziyoratgoh hududi qadimda karvon yo'llari ustida joylashgan bo'lib, bu yerda nafaqat diniy, balki ijtimoiy-ma'naviy faoliyatlar ham olib borilgan. Tarixiy manbalarga ko'ra, ushbu hududda dastlabki diniy maktab XVI asrda Shayx Abulhasanning shogirdlari tomonidan tashkil etilgan. Maqbaraning shimoliy tomonida joylashgan mehmonxona va kutubxona binolari XIX asr oxirlarida mahalliy aholi mablag'lari evaziga ta'mirlangan. Ziyoratgoh atrofi har yili Navro'z va Ramazon hayitlarida keng ko'lamli diniy-ma'naviy tadbirlarga mezbonlik qiladi. Ushbu tadbirlar davomida Qur'on tilovati, tasavvufiy seminarlar va xalq o'yinlari uyushtiriladi. Langar ota maqbarasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2008-yildagi qarori asosida "Madaniy meros ob'ekti" sifatida ro'yxatga olingan. Ziyoratgohda hozirda mahalliy imom domlalar boshchiligida haftalik diniy suhbatlar, tarixiy-ma'naviy ekskursiyalar o'tkaziladi.

Mahalliy xalq orasida Shayx Abulhasan haqida ko'plab rivoyatlar mavjud. Jumladan, tuya uchinchi bor cho'kkan joyga masjid qurish vasiyati, duolarning ijobat bo'lishi, va Katta Langar Qur'onining mo'jizaviy ta'siri haqida ko'plab og'zaki hikoyalar tarqalgan. Mahalliy xalq orasida Shayx Abulhasan haqida ko'plab rivoyatlar mavjud. Jumladan, tuya uchinchi bor cho'kkan joyga masjid qurish vasiyati, duolarning ijobat bo'lishi, va Katta Langar Qur'onining mo'jizaviy ta'siri haqida ko'plab og'zaki hikoyalar tarqalgan. Rivoyatlardan birida aytilishicha, Shayx Abulhasan o'zining oxirgi safaridan qaytayotganda, karvon yo'li bo'ylab yurib, aynan Langar hududida tushgan ilhom bilan yerga sajda qilgan. Bu sajda qilgan joy keyinchalik maqbara qurilgan hududga aylangan. Yana bir mashhur rivoyatga ko'ra, Shayx duolar qilgan paytda osmondan nur yog'ilgan va shu nur qabr ustida uzoq vaqt saqlanib turgan. Bu holatni ko'rgan odamlar ziyoratgohni mo'jizakor deb bilib, har yili muayyan kunlarda shu joyga yig'ilib kelgan. Ayrim mahalliyliklar tilida saqlanib qolgan yana bir hikoyada, ziyoratgoh yaqinidagi daraxtlar shifobaxsh ekani va Shayx duo qilganida ular barg chiqarib, qurg'oqchilikni bartaraf etgani haqida so'zlanadi. Hozirgi kunda ham ayrim odamlar bu yerga kelib, o'z tilaklarini aytib, atrofidagi tuproqqa yuzlarini tekkizib, shifoat tilashadi. Shuningdek, kechasi tushida Shayx Abulhasanni ko'rganlar bu ziyoratgohga borishni qarz deb hisoblashadi. Rivoyatlarda Shayxning kitoblarini suvga tashlab, ular quruqlikda buzilmay qolganligi ham eslab o'tiladi. Ushbu rivoyatlar zaminida mahalliy xalqning ziyoratgohga bo'lgan chuqur ishonchi va hurmati aks etgan.

Katta Langar Qur'oni – islom olamining eng qadimiy va noyob qo'lyozma nusxalaridan biri bo'lib, milodiy VIII asrda buzoq terisiga ko'chirilgan. Qo'lyozma qadimiy ko'fiy-hijoziy xatida bitilgan bo'lib, har bir sahifasi 53x35 sm hajmda. Tarixan bu qo'lyozma Katta Langar shayxlari tomonidan avloddan-avlodga saqlab

kelingan. 1917-yildan boshlab bir necha avlod vakillari tomonidan asrab-avaylab kelinib, bugungi kunda 81 sahifasi Sankt-Peterburgda, 16 sahifasi O'zbekiston hududida saqlanmoqda. Ularning bir qismi O'zbekiston musulmonlari idorasida, yana boshqalari Beruniy nomidagi Sharq qo'lyozmalari markazida va Buxoro kutubxonasida mavjud. 2019–2021 yillarda ushbu sahifalar xalqaro mutaxassislar tomonidan restavratsiya qilindi. Mushafning tarixiy va diniy ahamiyati uni nafaqat ziyoratgohning, balki butun xalqimizning bebaho merosiga aylantirgan.

Chiroqchi tumanidagi Langar ota ziyoratgohi XI-XII asrlarga oid bo'lib, qadimiyligiga qaramay me'moriy jihatdan Qamashidagiga nisbatan oddiyroq. Bu yerda ham Shayx Abulhasanning avlodlari yotgan deb hisoblanadi. Yaqin atrofidagi shifobaxsh buloq, nur tushgan qabr haqida rivoyatlar mavjud. Chiroqchi tumanidagi Langar ota ziyoratgohi XI-XII asrlarga oid bo'lib, qadimiyligiga qaramay me'moriy jihatdan Qamashidagiga nisbatan oddiyroq. Bu yerda ham Shayx Abulhasanning avlodlari yotgan deb hisoblanadi. Yaqin atrofidagi shifobaxsh buloq, nur tushgan qabr haqida rivoyatlar mavjud. Qamashidagi ziyoratgohda esa keng majmua, diniy maktab va kutubxona faoliyat olib boradi. Chiroqchidagisida asosan mahalliy aholi ziyorat qiladi, Qamashidagisiga esa boshqa viloyatlardan ham ziyoratchilar keladi. Qamashi Langar otasi atrofidagi hudud 2008 yilda madaniy meros ro'yxatiga kiritilgan. Chiroqchi Langar otasi esa asosan mahalliy e'tiqodiy ahamiyatga ega bo'lgan. Qamashi ziyoratgohining Qur'on qo'lyozmasi xalqaro restavratsiya loyihalariga jalb etilgan bo'lsa, Chiroqchi maqbarasida bunday tarixiy hujjat mavjud emas. Qamashidagi maqbara murakkab arxitektura yechimlari va noyob naqshlar bilan ajralib turadi. Har ikki ziyoratgoh ham tasavvuf tarixini o'rganishda muhim ilmiy manbadir. Qamashi Langar ota ziyoratgohining hududi yiliga minglab ziyoratchilarni qabul qiladi. Chiroqchi ziyoratgohi esa ko'proq mahalliy diniy marosimlar uchun xizmat qiladi.

Xulosa.

Qamashi tumanidagi Langar ota ziyoratgohi va Katta Langar Qur'oni O'zbekistonning bebaho tarixiy va diniy merosi sanaladi. Ular nafaqat mahalliy, balki xalqaro miqyosda e'tirof etilgan islomiy markazlar sifatida alohida o'rinni egallaydi. Qamashi tumanidagi Langar ota ziyoratgohi va Katta Langar Qur'oni O'zbekistonning bebaho tarixiy va diniy merosi sanaladi. Ular nafaqat mahalliy, balki xalqaro miqyosda e'tirof etilgan islomiy markazlar sifatida alohida o'rinni egallaydi. Ushbu ziyoratgohlar orqali o'tmishimizdagi diniy-ma'naviy hayot, tasavvufiy an'analar va xalqning ruhiy qadriyatlari haqida muhim ma'lumotlar olinadi. Ayniqsa, Katta Langar Qur'onining mavjudligi va saqlanish tarixiga oid dalillar O'zbekiston hududida islom madaniyati rivojlanganining muhim belgilaridan biri sifatida baholanadi. Shu boisdan Langar ota ziyoratgohini ilmiy jihatdan o'rganish, uning arxitekturasi, diniy faoliyati va xalq orasidagi rivoyatlarini tadqiq etish zamonaviy tarixshunoslik va madaniyatshunoslik

uchun dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Kelajakda mazkur ziyoratgoh atrofida ilmiy-amaliy ekspeditsiyalar, arxeologik izlanishlar va xalq og‘zaki ijodi namunalarini to‘plash ishlari olib borilishi zarur. Bularning barchasi o‘zbek xalqining boy ma’naviy merosini saqlash va targ‘ib qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. www.qashqadaryo-turizm.uz
2. www.sammuslim.uz
3. www.wikipedia.org/wiki/Katta_Langar_Qur'oni
4. www.aniq.uz – Langar Qur’oni haqida maqola
5. www.kun.uz – Restavratsiya haqida xabar
6. www.xabar.uz – Katta Langar Qur’oni islom merosi sifatida